

Yrkesutbildning i världsklass

Teknikföretagens policy
för yrkesutbildning

Teknikföretagen

Yrkesutbildning i världsklass

Globala teknikföretag lägger tillverkning och utveckling där kompetensen och marknaden finns. Att Sverige har yrkesutbildning i världsklass är därför avgörande för våra medlemsföretags fortsatta verksamhet, konkurrenskraft och investeringar.

Hela 80 procent av Teknikföretagens medlemsföretag anser att det är mycket eller ganska svårt att rekrytera rätt kompetens, och de vanligaste orsakerna är brist på personer med rätt yrkeserfarenhet och brist på personer med rätt utbildning. Bristen får konsekvenser både för företagets produktion och för deras affärsmöjligheter. Hela 30 procent av medlemsföretagen har dragit ned på produktion och ytterligare 30 procent har förhindrats att genomföra en planerad expansion.¹

Industrin blir mer alltmer specialiserad och produktionen förändras – digitalisering och teknisk utveckling får som konsekvens att medarbetare behöver ett teoretiskt kunnande och en problemlösningsförmåga tillsammans med de praktiska yrkeskunskaperna.

För att teknikindustrin ska kunna säkra sin kompetensförsörjning med medarbetare i världsklass handlar det dels om att innehållet i utbildningarna kontinuerligt behöver utvecklas i takt med företagets utveckling och dels om att det är angeläget att öka antalet sökande.

Teknikföretagens medlemsföretag är beroende av det offentliga utbildningssystemet för sin kompetensförsörjning. Vi vill se ett utbildningssystem som bidrar till en kompetensförsörjning med hög kvalitet och relevans. Arbetsmarknaden behöver få ett större inflytande över utbildningsutbudet än i dag. För utbildningarnas långsiktiga överlevnad krävs det en ökad regional samverkan mellan skolans huvudmän och näringslivet i de frågor som rör utbildningarnas utformning, dimensionering och genomförande.

¹ Svenskt Näringsliv (2018). Rekryteringsenkäten

Innehåll

Regional samverkan kan säkra tillgången till industrirelevanta yrkesprogram	6
Högskolebehörighet blir allt viktigare när teknikutvecklingen går snabbt.....	8
Yrkesvux mildrar kompetensbristen och möjliggör livslångt lärande	10
Yrkeshögskolan kombinerar praktik och teori.....	12
Vad gör Teknikföretagen?	14

KONTAKT:

Maria Rosendahl, 08-782 09 77
maria.rosendahl@teknikforetagen.se

Regional samverkan kan säkra tillgången till industrirelevanta yrkesprogram

I Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät från 2018 svarar 56 procent av Teknikföretagens medlemsföretag att examen från yrkesprogram är en önskad utbildningsnivå vid rekrytering. Det är den mest efterfrågade utbildningsnivån av samtliga utbildningsnivåer. För kompetensförsörjningen till den svenska teknikindustrin är de industrirelevanta yrkesprogrammen med andra ord en hörnpelare.

Att välja en yrkesutbildning, oavsett om det gäller unga eller vuxna, ger goda möjligheter till anställning efter utbildningen och en stark ställning på arbetsmarknaden. Särskilt det industritekniska programmet – bland avgångseleverna 2017/18 var det 93 procent av eleverna som fick en yrkesexamen, vilket är den högsta siffran av samtliga yrkesprogram.²

Men industriinriktade yrkesutbildningar är dyra i drift. Det märks när kommuner tvingas lägga ned utbildningar som besparingsåtgärd trots att det i många fall finns en stor efterfrågan på tillgängliga platser och trots att utbildningarna betyder mycket för de lokala industriföretagens kompetensförsörjning. Sedan 2011 har antalet kommuner som erbjuder industritekniskt yrkesprogram minskat från 141 till 121.³ Detta måste mötas med konkreta åtgärder.

Sveriges kommuner saknar ekonomiska förutsättningar att kunna erbjuda ett allsidigt utbud av yrkesutbildningar inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Därför behöver det skapas en regional struktur där resurserna kan användas effektivt så att fler utbildningar- som efterfrågas av näringslivet kan genomföras. Frågan om tillgång till industrirelevanta program väntas bli än mer aktuell under 2020 när allt fler svenska kommuner väntas få en mer ansträngd ekonomi.

Arbetsmarknadens inflytande över yrkesutbildningarna behöver stärkas. De nuvarande formerna för arbetet inom Skolverkets nationella programråd bidrar inte till tillräcklig utveckling av gymnasieskolans program. En regelbunden analys bör göras av regionens kompetensbehov och utbildningssystemets ”output”, som sedan utbildningsutbudet planeras mot. För att kunna göra detta behövs en ökad samordning mellan olika externa aktörer, exempelvis Arbetsförmedlingen, Yrkeshögskolan och Tillväxtverket. Regionala stödstrukturer ska bygga på, och utvecklas från, eventuella nuvarande branschsystem som exempelvis collegekoncepten.

² Skolverket (2019). Utvärdering av gymnasieskolan.

³ Skolverket (2019). Utvärdering av gymnasieskolan.

Vi arbetar tillsammans med industrins övriga parter utifrån vår modell för samverkan och kvalitetssäkring, Teknikcollege. Inom Teknikcollege samverkar kommuner, utbildningsanordnare och företag för att öka attraktionskraften och kvaliteten på industrirelevanta utbildningar på gymnasial och eftergymnasial nivå. Detta för att säkra industrins kompetensförsörjning.

TEKNIKFÖRETAGEN FÖRESLÅR ATT:

- All yrkesutbildning bör bedrivas utifrån ett regionalt perspektiv.
- Arbetsgivarnas inflytande över utbildningsutbudet ska stärkas för att öka matchningen på arbetsmarknaden. Planering och utveckling av yrkesutbildningar ska ske i nära samarbete med det regionala näringslivet.
- Skolverket bör fortsatt ansvara för de nationella programråden men programråden bör vara självständiga och få ett utökat mandat att arbeta med kvalitet i yrkesutbildningen.

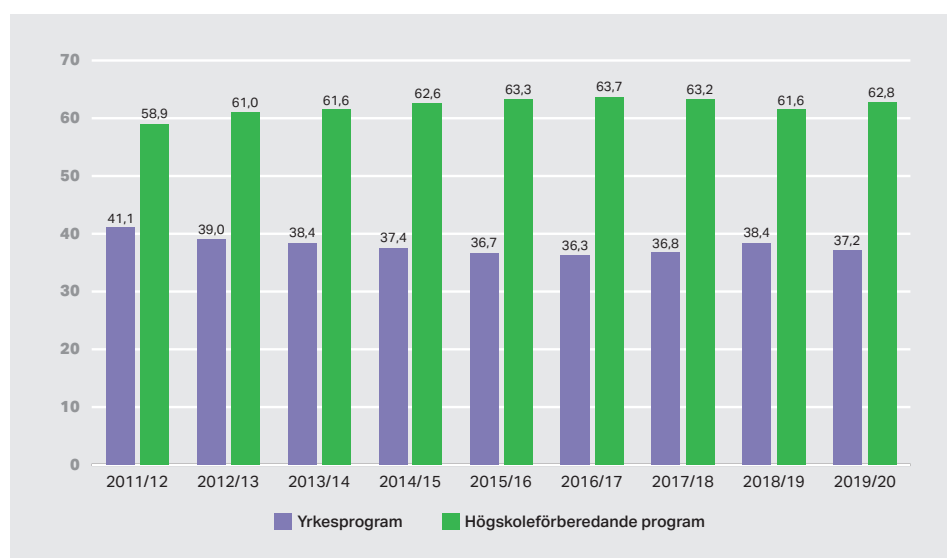
Högskolebehörighet blir allt viktigare när teknikutvecklingen går snabbt

Kraven på kvalificerade yrkesarbetare har ökat och teknikutvecklingen går snabbt. De kurser som ingår i en gymnasial yrkesutbildning räcker inte till för att förbereda studenterna för de allt mer komplexa yrkesrollerna. Eleverna måste rustas ytterligare för att vara anställningsbara efter gymnasiet. Dessutom väljer många bort yrkesutbildningar på gymnasiet av rädsla för att hamna i en återvändsgränd.

I samband med gymnasiereformen 2011 minskade andelen sökande till gymnasiet yrkesprogram. 2018 anades ett positivt trendbrott, men sedan minskade andelen sökande 2019 med 1,2 procent.

En av anledningarna till att andelen sökande till yrkesprogram minskat är för att de inte längre ger grundläggande högskolebehörighet, även om det är möjligt för individen att lägga till dessa kurser. Att utbildningarna inte ger automatisk högskolebehörighet ger konsekvensen att både elever och föräldrar till barn som ska välja gymnasieprogram upplever att yrkesprogram innebär begränsade alternativ för den som vill byta bana eller studera vidare efter examen. Det visar sig dels i en europeisk jämförelse från 2017, där svenskar i mindre omfattning anser att det är lätt att fortsätta med högskolestudier efter genomfört yrkesprogram, såväl som i en undersökning från Norstat som visade att föräldrar anser att yrkesprogram ger deras barn färre valmöjligheter.⁴⁻⁵ Denna utveckling skadar teknikindustrins kompetensförsörjning.

DIAGRAM 1. ANDEL (PROCENT) SÖKANDE TILL ETT NATIONELLT PROGRAM 2011/12–2019/20

⁴ Cedefop (2017). Cedefop European public opinion survey on vocational education and training.

⁵ https://www.svensktnaringsliv.se/regioner/vastra-gotaland/fler-borde-valja-yrkesprogram-pa-gymnasiet_729749.html

Samtidigt som andelen sökande till yrkesprogrammen minskar genomgår industrin en allt högre grad av specialisering. Konsekvensen blir att de industrirelevanta yrkesprogrammen inte motsvarar företagens krav på teoretiska kunskaper. För även om yrkeskunskaper är centrala för många teknikföretag är det inte alltid tillräckligt. I många fall krävs det yrkeskunskaper kombinerat med teoretiska ämnen som matematik, svenska och engelska. Utbildningarna behöver omfatta fler poäng och undervisningstimmar för att möta behoven med både praktisk och teoretisk kompetens.

Förutom teoretiska kunskaper kan högskolebehörighet vara en förutsättning för den individ som senare i livet ska ha möjlighet att bygga på sin kompetens. Den vattentäta uppdelningen mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program har för teknikindustrin helt enkelt kommit att bli förlegad – företagen behöver praktiskt utbildade med teoretiska kunskaper såväl som teoretiskt utbildade med praktiska kunskaper.

TEKNIKFÖRETAGEN FÖRESLÅR ATT:

- Gymnasieskolans program inte delas in i yrkesutbildningar och högskoleförberedande utbildningar. Alla program bör ge grundläggande högskolebehörighet utan att detta måste väljas till.
- De industrirelevanta utbildningarna utvecklas till att omfatta minst 2 800 poäng för att möta de behov som följer teknikindustrins utveckling.

Yrkesvux mildrar kompetensbristen och möjliggör livslångt lärande

Ett sätt att åtgärda bristen på yrkesutbildad arbetskraft och samtidigt stärka möjligheterna till livslångt lärande är ökade satsningar på yrkesvux. Precis som med de gymnasiala yrkesprogrammen är höga driftskostnader ett stort problem och nuvarande regelverk gör också att utbildningsformen inte används på bästa sätt.

I takt med att intresset för gymnasieskolans yrkesutbildningar minskar ökar behovet av en väl utbyggd yrkesutbildning för vuxna. Skollagens bestämmelse om att den som fått minst utbildning ska prioriteras innebär att den med en gymnasieexamen som vill yrkesväxla i många fall inte ges plats på en yrkesutbildning inom komvux. Urvalsbestämmelserna får som konsekvens att den som är yrkesaktiv eller har genomfört högskoleförberedande gymnasieutbildning har svårt att bli antagen till yrkesvux. Om denna utbildningsform ska bli en motor för livslångt lärande och industrins kompetensförsörjning kan den inte vara till endast för de som står allra längst ifrån arbetsmarknaden. För att säkra tillgången på rätt kompetens inom industrin utifrån de krav som arbetsmarknaden ställer, är det viktigt att de som erbjuds plats på industrirelevanta vuxenutbildningar också har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Individens intresse och förmåga att tillgodogöra sig utbildningen bör vara utgångspunkt för urvalet.

Sett i relation till andra utbildningsformer är yrkesvux relativt nytt och okänt. I och med yrkesvux utformning som bygger på statsbidrag med kommunal medfinansieringsgrad och kort planeringshorisont råder även osäkerhet kring dess långsiktighet. I takt med att många kommuner ser stora kostnadsökningar på horisonten riskerar de dyrare yrkesutbildningarna nedläggning. Yrkesvux behöver därför en politisk och finansiell långsiktig grund att stå på. Medfinansieringsgraden bör minska för de dyraste utbildningarna.

Ytterligare en utmaning idag är att en stor mängd statsbidrag blir återlämnade och outnyttjade. En stor utmaning för dagens yrkesvux är att en stor del av målgruppen skiljer sig tydligt från tidigare målgrupper inom vuxenutbildningen. Fler än tidigare behöver stöd med språkkunskaper i svenska. Vi ser att en del av statsbidraget skulle kunna användas till stödjande insatser, utbildningskombinationer med svenskundervisning, översättning av kursmaterial med mera.

Yrkesvux måste planeras och dimensioneras med ett regionalt perspektiv. Med en regional samordning kan kostnader fördelas samtidigt som antalet potentiella sökande blir fler. För samordning och förankring behövs en regional styrgrupp, gärna byggd på Teknikcollege, och ett frisök mellan kommunerna. Utan ett riktigt frisök och avtal kring interkommunal ersättning med gemensam antagning tror vi inte att regionalisering av yrkesvux är möjlig. När utbildningsformen växer blir det också viktigare med bättre statistikunderlag och uppföljning av studenterna och undervisningskvalitén.

TEKNIKFÖRETAGEN FÖRESLÅR ATT:

- Platser på yrkesvux ska dimensioneras efter näringslivets behov.
- Alla som vill ska få möjlighet att gå en yrkesvux-utbildning förutsatt att personen har förmåga att tillgodogöra sig utbildningen och näringslivet har uttryckt ett kompetensbehov och säkerställer APL-platser.
- Urvalsreglerna bör möjliggöra yrkesväxling. Yrkesvux ska vara tillgängligt för yrkesverksamma i kompetensutvecklingssyfte och därmed ha hög flexibilitet vad gäller kursinnehåll och studietakt.
- Yrkesvux får en stabil och långsiktigt förutsägbar nationell finansiering. En del av statsbidraget bör gå att söka för stödinsatser för att möjliggöra en större mångfald bland studenterna.
- Yrkesvux bör bedrivas regionalt med frisök och med avtal kring interkommunal ersättning.
- Skolinspektionen tar ett större ansvar att följa upp kvalitén, kopplat till anställningsbarhet, i yrkesvux-utbildningar.

Yrkeshögskolan kombinerar praktik och teori

Yrkeshögskoleutbildning (Yh) inrättades 2009 som en eftergymnasial utbildningsform och kombinerar teoretisk utbildning med arbetslivskoppling och praktik. Inom EU klassificeras utbildningar med s.k SeQF nivåer. Yh ligger då på SeQF 5 eller 6, till skillnad från den gymnasiala utbildningen som ligger på nivå 4.

Yrkeshögskolan utbildar den yrkesgrupp inom industrin som generellt kallas *tekniker*. Grunden för Yh-utbildningarna är att de bara bedrivs när det finns en brist på efterfrågad kompetens. Detta skiljer Yh från andra utbildningsformer. Näringslivets medverkan sker främst inom de ledningsgrupper som kopplas till en Yh-utbildning. Hur väl näringslivet är representerat varierar liksom företagets förmåga att uttrycka kompetensbehov.

Vi är glada att regeringen successivt har tillfört Yrkeshögskolan mer resurser och antalet platser kommer att öka fram till 2022. För de industrirelevanta utbildningarna är det dock en utmaning att utbildningarna inte attraherar tillräckligt många sökande. Det innebär att fler utbildningsplatser inte per automatik ger fler utbildade. Det finns flera anledningar till att få söker en utbildning inom teknik och tillverkningsområdet. Dels är kunskapen om utbildningsformen låg hos såväl företag som allmänhet. Yrkeshögskolan lider också till viss del av att Yh och högskolan är separata utbildningsspår och kan då tappa i uppfattad status jämfört med högskola och universitet. Eftersom yrkeshögskoleutbildningarna bygger på gymnasiala förkunskaper är målgruppen för sökande till utbildningarna beroende av antal elever på gymnasieskolans yrkesutbildningar. Då dessa utbildningar generellt har få elever påverkar det även yrkeshögskolan. För att attrahera studerande till utbildningsplatserna på yrkeshögskolan behövs fler som har gymnasial yrkesutbildning och att man arbetar fram alternativa vägar in till utbildningarna.

Om för få söker till utbildningarna finns möjlighet att anordna särskilda förberedande utbildningar. Preparandutbildning är till för den som har grundläggande behörighet till yrkeshögskolan, men saknar särskilda förkunskaper som utbildningen kräver. Det är dock få som anordnar dessa utbildningar. Av de utbildningar inom områdena teknik, tillverkning, drift och underhåll som gick att söka i mars 2019 var det sju procent som erbjöd preparandutbildningar. Det finns också en ny utbildningsform kallad behörighetsgivande förutbildning, BFU, som infördes 2017 för att göra fler studerande behöriga att påbörja yrkeshögskoleutbildning. Men inte heller denna förberedande utbildning är särskilt vanlig. Anordnarna uttrycker brist på tid och resurser för BFU och att den ekonomiska ersättningen är för låg.⁶

⁶ Myndigheten för Yrkeshögskolan (2019) Enkätundersökning om behörighetsgivande förutbildning (BFU).

Yrkeshögskolan är konstruerad så att det är ett kompetensbehov från näringslivet som ligger till grund för om en utbildning ska få starta. Eftersom kompetensbehoven varierar är det viktigt att även utbildningsutbudet kan variera. Behovet av vissa yrkesgrupper är dock konstant över tid och oberoende av konjunktur. Att dagens regelverk inte tar hänsyn till dessa mer långsiktiga behov ger negativa konsekvenser för industrins kompetensförsörjning. Det finns ett behov av en större långsiktighet för vissa utbildningar inom yrkeshögskolan.

En ansökan om att få starta Yh-utbildningar kräver ett stort engagemang från det lokala och regionala näringslivets företrädare. Om dessa upplever att insatsen som krävs för en ansökan blir för stor i förhållande till möjligheten att bli godkänd finns stor risk att motivationen att ansöka minskar. Det är också kostsamt att starta upp en utbildning. Vi håller dock med om att yrkeshögskolan måste få behålla sin särart i form av att vara flexibel och rörlig och Teknikföretagen förordar inte permanenta utbildningar. Långsiktigheten och stabiliteten behöver säkras på andra sätt, exempelvis kan yrkeshögskolan samverka med gymnasieutbildning och vuxenutbildning för att dela på utrustning och lärarresurser (s.k branschskola), eller samverka med en högskola.

Yrkeshögskolan skulle kunna ge ett större bidrag till kompetensförsörjningen om det fanns fler korta utbildningar och om dessa anpassades till målgruppen yrkesverksamma. Det innebär utbildningsupplägg som är flexibla och mindre beroende av tid och rum. Vi välkomnar regeringsbeslutet om att Myndigheten för yrkeshögskolan ska få ett uppdrag och resurser även för kortare utbildningar, primärt avsett för kompetensutveckling av yrkesverksamma personer.

TEKNIKFÖRETAGEN FÖRESLÅR:

- Fortsätt satsa på fristående kurser inom yrkeshögskolan, både som del av en befintlig utbildning och som helt fristående kurser.
- Ge Myndigheten för yrkeshögskolan ett utökat uppdrag att tillsammans med branscherna öka medvetenheten om yrkeshögskoleutbildning hos allmänhet och näringsliv.
- Fortsatta satsningar på preparandutbildningar och BFU för att öka antalet behöriga sökande till utbildningarna.

Vad gör Teknikföretagen?

Inom ramen för Industrirådet arbetar Teknikföretagen aktivt för en utveckling av Teknikcollege och därmed för en ökad kvalitet i gymnasiala och eftergymnasiala industrirelevanta utbildningar och för att det ska finnas industrirelevanta utbildningar tillgängliga i hela landet.

Teknikföretagen deltar och påverkar i Skolverkets nationella programråd. Vi bevakar och deltar i diskussion om utbildning inom gymnasieskolan, vuxenutbildning och yh tillsammans med övriga medlemsorganisationer inom Svenskt Näringsliv. I samverkan med industrins parter utvecklar Teknikföretagen kvalifikationer och valideringsmodeller. Teknikföretagen har deltagit i Valideringsdelegationen och dess arbetsgrupp.

Ungas intresse för matematik, naturvetenskap och teknik är avgörande för att teknikindustrin ska kunna attrahera innovativa medarbetare som ska vara med och utveckla världsledande teknikföretag. Teknikföretagen genomför på eget initiativ en rad långsiktiga satsningar för att få fler sökande till industrirelevanta utbildningar och vi stöttar också andra organisationer och initiativ som arbetar för detta.

Yrkesutbildning i världsklass

TEKNIKFÖRETAGENS POLICY FÖR YRKESUTBILDNING

Teknikföretagen

Teknik gör världen bättre

Den svenska teknikindustrins företag står för de lösningar som tacklar vår tids stora utmaningar.
Det är hos Teknikföretagen som dessa företag är medlemmar.